УДК 332.122:613

О.Я. Овсянецька
Львівський національний університет імені Івана Франка

УПРАВЛІНСЬКІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ СИСТЕМИ РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

© *Овсянецька О.Я., 2010*

Висвітлено проблему методології дослідження процесів ресурсозабезпечення галузі охорони здоров'я України. Основна увага приділяється визначенню природи ресурсів, дослідженню впливу управління ресурсами на діяльність галузі охорони здоров'я України та виявленню методологічних підходів до оцінки ефективності системи ресурсозабезпечення крізь призму основних управлінських підходів.

Ключові слова: ресурси, ресурсний потенціал, ресурсозабезпечення, чинники виробництва, системний підхід, процесний підхід, ситуаційний підхід, цільовий підхід, система, управління.

In this essay author describes the problem of methodology of resource supply system of public health sector research. Main accent is made to definition of resources' nature, research of resource management on influence on public health sector practice in Ukraine and revealing methodological approaches to the evaluation of resource supply system efficiency using main managerial approaches.

Keywords: resources' nature, forecasting sales, Trend model, indices of seasonality, methodological approaches to the evaluation of resource supply.

Постановка проблеми. Останнім часом гостро постає проблема реформування медичної галузі України: недофінансування галузі, потреба у професійних спеціалістах, нестача обладнання та низка інших важливих чинників, які впливають на якість медицини в Україні. Фактично більшість проблем галузі пов'язані з її ресурсозабезпеченням. Тому актуалізується потреба в дослідженні управління ресурсами в межах галузі та прийняття ефективних рішень щодо її реформування.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій: застосування системного підходу в державному управлінні досліджували: *В. Авер'янов, В. Афанас'єв, В. Воротін, Г. Губерна, А. Дєгтяр, В. Дорофієнко, В. Князєв, М. Корецький, О. Лазор, О. Мордвінов, Н. Нижник, О. Оболенський, В. Тронь, Ю. Шаров та ін.;* соціально-економічні аспекти інноваційних процесів державного управління проаналізовано в працях *І. Ансоффа, С. Білої, В. Дорофієнка, Д.В. Карамишев, М. Коноваленко, М. Куцина, В. Патрушева, А. Сухорукова, та ін.* Організаційне забезпечення та державне регулювання розвитку охорони здоров'я розглядали *М. Білинська, Р. Богатирьова, Б. ВолосЛ. Жаліло, Р. Залтман, А. Зіменковський, В. Лехан, В. Лобас, Т. Педченко, В. Пономаренко, О. Черниш, О. Шаптала, І. Шерман, І. Шурма та ін*. Питання економічного державного регулювання системи охорони здоров'я та питання її фінансового забезпечення досліджувались в працях М. Вовк, Ю. Вороненка, О. Віноградова, О. Галацана, О. Голяченка, М. Жданової, В. Євсєєва, В. Лехан, А. Немченко, В. Рудого, Н. Солоненко, О. Черниш, М. Шутова та ін.

Виклад основного матеріалу. Виробництво якісного суспільного продукту (товарів, послуг тощо) потребує вдалого поєднання ресурсів. Вичерпність ресурсів підсилює потребу в оптимізації використання ресурсного фонду. Саме тому сучасні тенденції розвитку світового господарства демонструють чітку тенденцію до зростання кількості управлінських механізмів, спрямованих на оптимізацію наявних ресурсів та розвитку ресурсного потенціалу.

У економічній теорії виділяють чотири основні чинники виробництва суспільного продукту, які у цій роботі пропонується розглянути з точки зору ресурсного підходу. Серед них виділяють землю, працю, капітал та підприємницький хист [1, с. 35; 2, с. 48–49].

Однією з важливих характеристик *землі* є її обмежена площа. Люди не в змозі змінити її розміри за своїм бажанням, землю неможливо «виробляти». Використання визначеної ділянки землі являє початкову умову усього, що людина може робити.

Праця визначається як доцільна діяльність людини, за допомогою якої вона перетворить природу і пристосовує її для задоволення своїх потреб. З розвитком науково-технічного прогресу кваліфікована праця стає дефіцитом. Тому багато організацій визначають освіту та розвиток персоналу як один із стратегічних напрямків своєї діяльності.

Невід'ємною частиною у процесі створення суспільного блага є засоби виробництва, які часто ототожнюють з капіталом. *Капітал передбачає* запас матеріальних та нематеріальних благ (людські знання, технологія тощо).

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Підприємницький хист передбачає управління та використання усіх можливостей для досягнення певної мети. Феномен підприємництва виступає як невід'ємний атрибут ринкового господарства в умовах високої конкуренції та обмеженості ресурсів

Реалії сучасного суспільного розвитку актуалізують ще один ресурс, без якого неможливий процес виробництва, – *інформацію*. Інформація виступає посередником і сполучною ланкою між усіма чинниками виробництва. Цей ресурс сьогодні являє собою відокремлений вид товару, на який завжди є попит.

З вищесказаного можна зробити висновок, що організація кожної економічної одиниці, починаючи від СПД ФО закінчуюючи державою та світовим господарством, ґрунтується на цих п’яти чинниках виробництва, які трансформуються у матеріальні ресурси (оборотні та необоротні активи), персонал (робоча сила, спеціалісти, управлінський персонал), інформаційні ресурси (знання, результати досліджень, нормативна база тощо) та фінансові (гроші та інші фінансові активи). Поєднання цих ресурсів визначає розвиток будь-якої організації. Звідси можна зробити висновок, що вдале управління ресурсами дає змогу контролювати дільність організації.

Одним з ключових понять у цьому контексті управління організацією є ресурсозабезпечення – процес, який передбачає безперервний кругооборот ресурсів, тим самим забезпечуючи життєдіяльність будь-якої організації.

Особливо гостро проблема ресурсозабезпечення постає у специфічних галузях народного господарства, серед яких виділяють сферу охорони здоров’я країни. Стратегічне значення галузі доводиться у Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [3, с. 3]. Тому правильне моделювання системи управління ресурсами галузі, на нашу думку, є одним з ключових чинників реалізації пріоритетної стратегічної цілі України – забезпечення здоров’я своїх громадян.

Система охорони здоров'я — це сукупність усіх організацій, інститутів і ресурсів, головною метою яких є зміцнення, підтримка або відновлення здоров'я. Основними цілями системи охорони здоров'я є поліпшення здоров'я усього населення, відповідність запитам і потребам людей, забезпечення справедливості в розподілі фінансових ресурсів, доступності усіх до наявних ресурсів. Умовою для успішного функціонування СОЗ є нормативно-правова база, що визначає спосіб розподілу ресурсів, таких як фінансові, кадрові, матеріально-технічні, управління та керівництво, технології тощо. Прогрес у досягненні основних цілей безпосередньо залежить від ефективного виконання ключових функцій: задоволення потреб споживачів медичних послуг шляхом ефективного управління наявними ресурсами та ресурсним потенціалом галузі [4].

Останнім часом усе актуальнішою стає потреба реформування галузі охорони здоров’я України. Проте перед здійсненням конкретних кроків важливо дослідити «слабкі місця» галузі. Враховуючи позиції, що ефективне поєднання та використання ресурсів забезпечує ефективність діяльності організації, пропонуємо дослідити процес ресурсозабезпечення крізь призму основних управлінських підходів: системного, процесного, цільового та ситуаційного.

Сутність *системного підходу* допомагає зрозуміти положення про те, що *система* — це не тільки сума складових її елементів, а щось більше: організована сума складових її елементів. Тому, розглядаючи будь-який об'єкт як систему, необхідно враховувати і вивчати зв'язки між елементами, вплив елементів один на одного, складні залежності всередині системи, а також системи з зовнішнім середовищем.

Відомо, що *система* — це деяка цілісність, що складається з визначеної кінцевої кількості обов'язково взаємозалежних частин, кожна з яких робить свій внесок у характеристику цілого [5, с. 52].

Системний підхід стосовно вирішення практичних проблем охоплює теорію системного підходу і методику побудови систем, що забезпечують вирішення проблем [5, с. 53]. Модель системи охорони здоров'я визначається цілями, принципами та співвідношенням елементів системи, а також суспільним устроєм, політичним і соціально-економічним становищем, традиціями, культурою тощо [4].

Системний аналіз як одна з форм конкретної реалізації системного підходу і теорії систем застосовується під час аналізу соціальних систем та проблем управління. Системний аналіз рекомендується застосовувати при виконанні завдань будь-яких рівнів за принципом «від загального до часткового», тобто розподілом об'єкта дослідження (систем) на підсистеми й елементи, встановленням (головне в аналізі) реальних і прогнозованих зв'язків. Системний аналіз дає змогу визначити дійсну актуальність висунутих проблем і необхідність їхнього вирішення. Аналіз переходить у синтез за поєднання отриманої внаслідок аналізу інформації [5, с. 61].

Враховуючи принципи системного підходу, під час аналізу системи ресурсозабезпечення необхідно дослідити об'єкт-систему як єдине ціле, а також окремі її компоненти. Це пов’язано з такими властивостями системи, як *емерджентність* (цілі компонентів системи не завжди збігаються з цілями системи), *мультиплікативність* (і позитивні, і негативні ефекти функціонування компонентів в системі мають властивість множення, а не додавання) та ефект *синергії* (односпрямованість дій компонентів посилює ефективність функціонування системи, іншими словами за цілеспрямованого функціонування усіх елементів, ефективність діяльності цілої системи буде більшою за суму ефективностей функціонування її компонентів) [6].

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Дослідження на основі системного підходу також передбачає:

- визначення елементів системи;
- ідентифікація та оцінка зв'язків елементів у системі;
- дослідження історії системи;
- аналіз методів управління системою та його ефективності [7, с. 51].

Цей підхід досліджує поєднання та оптимальне співвідношення у структурі галузі основних ресурсів, які слугують базою для реалізації цілей. Оптимальне розосередження активів є однією з найгостріших проблем медичної галузі України. Для прикладу, у Києві зосереджено 25,2 % від усього штатного ліжкового фонду стаціонарів МВС України з достатньо великим спектром його спеціалізації, який забезпечує медичною допомогою лише 11,2 % від загальної чисельності прикріплених осіб. До того ж в регіонах, де зосереджено 88,8 % прикріплених осіб, спеціалізація стаціонарів зведена до неврологічного та терапевтичного профілю. Така ситуація спричиняє різку нестачу потужностей у більшості регіонів країни та перенасичення та використання ресурсів на 56 % від планової потужності активів у столиці [8].

Погляд на систему ресурсозабезпечення галузі охорони здоров'я дасть змогу дослідити відхилення й причини їх виникнення та знайти шляхи їх уникнення.

Прагнення теоретиків і практиків менеджменту інтегрувати усі види діяльності за рішенням управлінських проблем у єдиний ланцюжок відбиває *процесний підхід до управління.*

Ресурсозабезпечення є явищем динамічним, оскільки робота з досягнення бажаних результатів – це серія неперервних взаємопов'язаних дій, тому його варто розглядати як процес. При цьому увага фокусується на взаємозв'язку окремих дій, кожна з яких, своєю чергою, є процесом. У такий спосіб ресурсозабезпечення можна представити як управлінські функції, що націлені на безперебійне оптимальне користування ресурсами, що динамічно змінюються в просторі і часі, які пов'язані між собою [2, с. 61].

Стратегічне управління системою охорони здоров'я не обмежується лише суб'єктно-об'єктними відносинами, а включає також управління специфічними процесами у цій системі. Особливе місце займають інноваційні процеси в системі охорони здоров'я, тобто не лише процес появи нововведення та його існування у віртуальному середовищі, а й своєчасне впровадження цього нововведення в систему охорони здоров'я. Ще один важливий момент: стратегічне управління завжди має чіткі цільові установки, для яких слід знаходити шляхи реалізації, тобто управляти процесом досягнення цілі. Від цього напряму залежить ефективність управління [9].

Цільовий підхід до управління – є запорукою ефективної діяльності будь-якої організації є ефективне використання її ресурсів. Звідси постає потреба формування цілей, на реалізацію яких повинні бути спрямовані ресурси, а також планів, які демонструють, «як? коли? де?» ці ресурси будуть вкладені і як вони сприятимуть досягненню цілей.

Якщо розглядати галузь охорони здоров'я як стратегічну газузь країни, яка є контрольована державою (в умовах ринкової економіки – квазіринок), то певні її властивості відповідають властивостям організації. У цьому випадку ключовим є аналіз відповідності завдань галузі (проектів, програм тощо) поставленим цілям та відповідності поставлених цілей потребам галузі та основній місії. Визначення чітких завдань дає можливість сформувати потребу у ресурсах.

Ще одним важливим моментом, який слід враховувати під час дослідження діяльності галузі охорони здоров'я є зіставність пріоритетності завдань та повноти забезпечення необхідними ресурсами. Адже, як уже згадувалось, виробництво будь-якого суспільного продукту передбачає комбінацію п'яти чинників виробництва (які у цьому контексті можна ототожними з основними категоріями ресурсів). Відсутність одного з чинників неминуче негативно впливає на виконання завдань чи призводить до їх невиконання. Це, своєю чергою, означає недосяжність поставленої цілі, що свідчить про неефективність організації.

Розвиток охорони здоров'я як соціально-економічної структури повинен відбуватися гармонійно відповідно до економічного і соціального розвитку держави. Цей принцип тісно пов'язаний з питанням адаптаційності служб і підрозділів системи охорони здоров'я до національних умов. Проблему пристосування до умов зовнішнього середовища та управління ресурсами в умовах невизначеності зручно досліджувати з погляду *ситуаційного підходу* до менеджменту.

За умов впливу різноманітних ситуаційних чинників як на систему ресурсозабезпечення, так і на функціонування галузі загалом, важливою є можливість швидкого пристосування до обставин. Така адаптація забезпечується відповідними технологіями прийняття управлінських рішень. Для керування системами охорони здоров'я з низьким ступенем волі прийнятні результативні класичні прийоми стратегічного планування, за яких деякою мірою можливе планування дій і їхня реалізація відповідно до умов, що змінюються, як самої системи, так і середовища (сфери) її функціонування.

Життєдіяльність систем охорони здоров'я високого ступеня волі, що спираються у своєму динамізмі на основу, яка постійно трансформується, піддається стратегії класичного планування через постійну рухливість внутрішніх і зовнішніх суперечностей. Керування такими системами повинно здійснюватися на науковій основі; на основі розкриття закономірностей розвитку явищ і процесів, що характеризують ці системи і визначають їхню сутність; на основі знання науки керування.

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua

Тому дослідити, оцінюючи адаптивну здатність системи управління ресурсами в умовах невизначеності, необхідно звернути увагу на:

- наявність повноважень на різних рівнях управління щодо локалізації чи швидкого вирішення проблем;
- наявність резервного ресурсного фонду;
- наявність інструкцій, де прописаний алгоритм дій у конкретно визначених ситуаціях.

У такий спосіб вдасться оцінити регулювання життєдіяльності системи ресурсозабезпечення, що стосується надання медичних послуг, з точки зору прийняття управлінських рішень на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях [10].

Організація управління системою охорони здоров'я передбачає управління ресурсами галузі з орієнтацією на досягнення поставлених цілей, тобто управління наявними ресурсами та ресурсним потенціалом галузі. Тобто, проаналізувавши потребу в ресурсах, враховуючи теперішній стан речей (системний підхід), зміну умов середовища (ситуаційний підхід) та орієнтацію на цілі (цільовий підхід) та безпосередній процес забезпечення ресурсами, можна оцінити ефективність створеної системи ресурсозабезпечення. Цікавими з наукового поглядуу цьому напрямі є дослідження специфіки ресурсів у сфері охорони здоров'я України, закономірностей формування потреби у таких ресурсах, можливостей нарощення ресурсного потенціалу тощо, які можуть бути предметом аналізу у подальших наукових роботах.

1. Економічна теорія. Макро- та мікроекономіка: навч. посібник / за ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. – К.: Альтернативи, 2003. – С.31–45. 2. Економічна теорія: політекономія: підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – С. 48–49. 3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – С. 141. 4. Мишанич Г.І., Нетяженко Н.В. Принципи організації оптимальної моделі системи охорони здоров'я. – [Цит. 2010, 25 вересня]. – Доступний з: <http://internal.mif-ua.com/archive/issue-3064/article-3618/>. 5. Осовська Г.В., Осовський О.А. Менеджмент організацій: навч. посіб.. — К.: Кондор, 2005.— 860 с. 6. Система/Вікіпедія. – [Цит. 2010, 27 вересня]. – Доступний з: < http://uk.wikipedia.org/wiki >. 7. Садовский В.Н., Юдин Б.Г. Философский принцип системностей и системный подход // Вопросы философии. – 1978. – № 8. – С. 51. 8. Про використання коштів державного бюджету на відомчу медицину. – [Цит. 2010, 27 вересня]. – Доступний з: < http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/298167 >. 9. Карамишев Д.В. Перетворення в системі охорони здоров'я з позиції управлінця і громадянина. – [Цит. 2010, 27 вересня]. – Доступний з:<http://health-ua.com/articles/2887.html>. 10. Системний підхід як загальний метод дослідження та управління громадянина. – [Цит. 2010, 25 вересня]. – Доступний з http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1136_page_39.html.

УДК: 338.24

І.Б. Олексів
Національний університет "Львівська політехніка"

АНАЛІЗУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ТА ВИЯВЛЕННЯ ЧИННИКІВ ВЗАЄМОДІЇ ПІДПРИЄМСТВА ІЗ ГРУПАМИ ЕКОНОМІКО-УПРАВЛІНСЬКОГО ВПЛИВУ

ã Олексів І.Б., 2010

Виокремлено чинники, які визначають взаємодію підприємства з групами економіко-управлінського впливу. Виділення зазначених чинників здійснювалося на основі аналізу літературних джерел та досліджень, які проводилися в різних країнах світу. Аналізування чинників взаємодії дасть змогу підприємству ефективніше формувати свої стосунки з групами економіко-управлінського впливу.

The current paper is devoted to the identification of factors which define interaction between the enterprise and stakeholders. The identification of interaction factors was conducted basing on literature analysis and surveys conducted in different countries. The analysis of interaction factors will permit the enterprise to improve its relations with the stakeholders.

Постановка проблеми. Традиційний підхід до побудови системи управління підприємством, який ґрунтується на тотальному домінуванні власників над іншими групами економіко-управлінського впливу, в XXI столітті показав свою недієздатність. Слід зазначити, що в багатьох країнах світу поширюється практика

Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua